

SENSIBILITATEA AUDITIVĂ A COPIILOR MICI**Liuba MOCANU***Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”*

În articol se face o caracterizare a unuia dintre compartimentele cele mai esențiale ale limbajului copiilor – aspectul sonor, fiind specificate legitățile verbale generale prin care trec toți micuții de vârstă timpurie, etapele de apariție și dezvoltare a sensibilității auditive și a primelor reacții vocale.

Cuvinte-cheie: *limbaj, sonoritate, atenție auditivă, auz fonematic, aspect sonor, fonem, sunet, sunete externe, sunete interne, reacții vocale, gângurit, lalație.*

HEARING SENSITIVITY IN SMALL UNDER – AGED CHILDREN

The article consists of a characterization of one of the main compartments of children language- sonorous aspect. The general regularities of language development at early age children, stages of appearance and development of sound sensibility and the first vocal reactions of children are described.

Keywords: *language, sonority, hearing aid attention, phonemic hearing, sonorous aspect, phoneme, sound, external sounds, internal sounds, vocal reactions, children's first vocal reaction.*

Dezvoltarea verbală a preșcolarilor constituie un proces multiaspectual foarte complicat. El include în sine diferite probleme ce contribuie la însușirea de către copil a limbajului: psihologice, neuropsihologice, lingvistice, pedagogice și altele. Fiecare copil dezvoltat normal parcurge anumite etape de însușire a diverselor aspecte ale limbajului. Numărul de clasificări, etape, trepte ale fiecărui aspect al dezvoltării limbajului preșcolarilor diferă, în careva măsură, de la un autor la altul.

Treptele în cauză sunt convenționale, deoarece dezvoltarea fiecărui copil decurge individual și depinde de diferiți factori, dar, cu toate acestea, evoluția se supune anumitor legități generale, caracteristice tuturor copiilor. La rândul său, fiecare dintre aceste trepte mai poate fi divizată sau constituită din altele. Astfel, dacă ne referim la comportamentul lingvistic, putem evidenția aspectul lexical, gramatical, vorbirea coerentă, aspectul sonor etc. Care dintre acestea este mai important? Toate își au partea lor valoroasă, dar primul aspect rămâne, totuși, sonoritatea.

Sunetele reprezintă mărimi subiective care stau la baza percepției auditive. Prin intermediul sistemului auditiv, în particular, și al celorlalte organe de simț, în general, omul stabilește o comunicare cu mediul exterior. De aceea, undele acustice din domeniul de frecvență constituie pentru analizorul auditiv semnale acustice. Ele vor fi supuse unui șir de prelucrări informaționale, în urma cărora vor rezulta senzațiile auditive de zgomot, muzică sau vorbire articulată [6].

Prima reacție a fătului la sunete se manifestă cam pe la vârsta gestațională de șase luni. Reacția poate fi detectată de medici prin monitorizarea ritmului cardiac. La această vârstă sunetele de intensitate medie produc automat o schimbare în pulsul bebelușului nenăscut [1].

Unii cercetători, medici, susțin chiar că fătul ar auzi sunete în burtica mamei încă înainte de vârsta de șase luni, că un nivel al zgomotului de 500 Hz ar putea fi auzit de copilăș chiar și la 19 săptămâni după concepție. Prima reprezentare pe care și-o formează bebe în burtica mamei este o audiogramă, care pleacă de la vocea mamei, de la respirația și pulsul ei. Se consideră că anatomic aparatul auditiv e relativ funcțional din luna a 4-a, dar se maturizează abia în a 7-a lună de la concepere.

Primul și singurul sunet extern pe care bebelușul îl diferențiază foarte bine este vocea mamei, fiind perceput încă de timpuriu în sarcină, prin intermediul vibrațiilor care se produc în corp în timpul vorbirii, întrucât ea se propagă atât pe cale aeriană, cât și pe cale osoasă. Vocea mamei este cea care oferă copilului un sentiment de siguranță, de protecție încă din timpul intrauterin. La auzul acesteia bebelușul agitat se liniștește, lucru ce poate fi constatat de mamă. Această voce copilul o poate distinge de a altora deja la o săptămână post-naștere, cunoaște direcția de unde provine sunetul [9,8].

Se susține că mediul intrauterin este „populat” de sunete joase și medii. Sunetele externe ajung astfel deformate și atenuate, mai puțin cele aflate la 2 m de mamă. Sunetele interne sunt și ele percepute corect. Pentru stimulii externi se consideră mai ales caracteristicile ritmice și melodice. Se menționează, de asemenea, că

micuțul poate să audă mai bine sunetele joase decât cele cu frecvență înaltă. Primele, adică sunetele joase, au și efect sedativ, din care cauză este bine ca tații să fie cât mai des în preajma copilașilor. Iată de ce este foarte important ca mama să vorbească constant cu bebelușul pe tot parcursul sarcinii, să-i citească, să cânte, dar și să îi expună diverse surse de sunete.

Comunicarea mamei cu fătul se desfășoară prin intermediul a trei canale: *fiziologic* (malnutriția mamei gravide sau carența de proteine reduce cu 20% numărul neuronilor la copil etc.), *comportamental* și, nu în ultimul rând, *empatic* (ecto-senzorial). (Pruncul poate refuza sânul matern ca dovadă a faptului că mama în perioada prenatală nu și-a dorit respectivul copil. După a 7-a lună copilul realizează dacă este sau nu iubit de către mama).

Medicii au identificat tipurile de sunete la care este expus fătul și au constatat că aude foarte bine aerul care trece prin stomacul mamei, procesele digestive, circulația sângelui, dar mai ales bătăile inimii acesteia.

Totusi, chiar dacă dezvoltarea auzului începe încă din burtică, bebelușul nu aude foarte bine, deoarece urechile sunt umplute de fluide. Practic, el percepe sunetele sau acestea ajung în urechile lui interne prin intermediul vibrațiilor din craniu.

Potrivit opiniei specialiștilor, un lucru extrem de important în perioada gravidității îl constituie ascultarea diverselor genuri de muzică, inclusiv a celei clasice, care nu doar trezește plăcere, dar și contribuie la dezvoltarea creierului copilului.

Se știe că prima reacție vocală a copilului, manifestată prin țipăt, plânsul are loc la naștere. Țipătul, plânsul copilului intensifică, exersează activitatea articulatorie, vocală, respiratorie a anumitor părți ale aparatului de vorbire.

Despre faptul că nou-născuții aud vorbesc reacțiile lor la disconfortul sonor. Acestea se manifestă prin tresăriri ale corpului, clipiri, modificarea respirației și a pulsului. La 3 zile micuțul face distincție între cuvintele familiale și cele noi. La o săptămână post-naștere pruncul cunoaște direcția de unde provine sunetul, distinge vocea mamei de a altora.

Mai mult, s-a arătat că nou-născuții disting limba nativă de alte limbi, diferențiază silabele după tipul și numărul lor, diferențiază cuvintele de legătură de cuvintele lexicale. Pentru un copil care se confruntă cu sarcina de a-și construi un sistem fonologic în limba sa nativă, distincția limbii native de celelalte limbi este foarte importantă. De aceea, sensibilitatea mai largă a nou-născutului față de vorbire, dovedită înaintea dobândirii unei experiențe în a asculta limba, este rapid modelată de inputurile la care el este expus. În primele zile și săptămâni de viață copiii demonstrează atât discriminare, cât și preferință pentru limba nativă [2].

Tot mai mulți cercetători susțin ideea că de la naștere copilul este capabil să divizeze cuantumul de sunete ale vorbirii în unități care corespund cu componentele fundamentale ale limbajului. În acest sens menționăm că sunetele fundamentale ale limbajului uman (fonemele) sunt discriminate de către micuți foarte timpuriu. Se presupune că vocalele „a”, „e” sunt deosebite din a doua zi de viață.

Ceva mai târziu, în săptămâna a doua de viață, sunetele externe generează reținerea mișcărilor generale ale copilului, încetarea de a plânge etc. Acestea poartă un caracter înăscut, fiind numite reflexe necondiționate. Primele reflexe condiționate de acest gen apar la finele primei luni - începutul lunii a doua de viață [3].

La a patra săptămână acesta este atent la sunetul clopoțelului, pianului; auzindu-l, își reține mișcărilor.

Dacă în primele două săptămâni cuvântul nu-l impresionează deloc pe micuț, apoi în prima lună de viață, datorită dezvoltării auzului, cuvântul începe să devină pentru copil un stimul, chiar dacă este foarte slab.

Primele forme de comunicare non-verbale (mișcarea brațelor, zâmbetul etc.) încep să apară la 3-4 săptămâni.

La o lună copilul face discriminări între fonemele – consoane bilabiale („p” și „b”).

Concomitent cu dezvoltarea auzului la copil apar și primele reacții vocale. Deja la o lună micuțul emite mici sunete laringiene, iar începând cu luna a doua începe să scoată anumite sunete de genul a-a-bm-bm, bli, u-gu, bu etc., sunete guturale, emisiuni vocale între sunetul nearticulat și vocea umană. Copilul emite sunete (atât în inspir, cât și în expir), reprezentând prima exersare a organelor fonarticulatorii. Aceasta durează și pe parcursul următoarelor două luni. Apare deci gânguritul, sau jocul vocalic, caracterizat de emiterea sunetelor disparate, nearticulate în cuvinte. Copilul emite sunete vocale cu variații între **a** și **e**, diferite sunete din gât. Anume acestea vor contribui mai apoi la formarea cuvintelor. Cercetătorii susțin că această etapă, prin importanța sa fonetică, este parcursă absolut de toți copiii tuturor popoarelor.

Pentru a clarifica problema limbajului ca parte nemijlocită a ființei umane sau că apare spontan, mai mulți cercetători (ca, de exemplu, Siobhan Holowka, Laura Ann Petitto) au analizat gângurelele bebelușilor, încer-

când să stabilească dacă acestea sunt înrudite cu limbajul sau sunt doar o deprindere motorie care implică gura și corzile vocale. Analizând videoclipurile făcute, au remarcat că atunci când bebelușii gânguresc, deschid gura mai mult spre dreapta, deși în mod normal fețele lor sunt simetrice. Amintim că centrul vorbirii se află în scoarța cerebrală, în partea opusă a mâinii dezvoltate, deci, în cazul dreptacilor – în partea stângă. Autorii menționează că asimetria spre dreapta a feței indică faptul că aparatul cerebral al limbajului este în funcțiune. Când zâmbesc, asimetria se deplasează spre stânga, partea a feței controlată de emisfera dreaptă a creierului, unde și sunt situați centrul emoțional.

Gânguritul prezintă importanță pentru exersarea mișcărilor organelor de vorbire ale copilului, din care cauză este extrem de necesară încurajarea acestuia prin răspunsuri, recurgând la mimică, vorbe, repetări ale aceluiași sunete etc. Are importanță majoră și pentru exersarea, în special, a coardelor vocale, iar concomitent cu aceasta are loc și antrenarea aparatului auditiv [5, p.34]. Mișcările buzelor, ale maxilarelor, ale mușchilor feței părinților (adulților) constituie un model pe care micuțul încearcă să-l imită în timpul reacțiilor sale verbale. De aceea, este bine să i se vorbească întotdeauna în față, în așa fel încât copilul să poată urmări mișcările pe care le face adultul când îi vorbește.

La 4 luni apare tendința de modulare a vocii (sonorizează cu inflexiuni), emite, repetă mai multe vocale izolate sau auzite. Ceva mai târziu copilul poate deja discrimina intonația vocii, poate determina corect poziția mamei (bine dispusă, tristă), emite grupe de sunete în ritm rapid. Copilul este atent atât la sunetele din exterior, cât și la cele emise de sine. Recunoaște vocea apropiaților. Bucuria și-o manifestă în mod zgomotos. În această perioadă, copiii arată o preferință în a asculta vorbirea comparativ cu alte sunete, cum ar fi cele albe sau muzică, sugerând o tendință spre asemenea procesare, care poate facilita atenția către caracteristicile specifice ale vorbirii, își pot detecta propriul nume într-o conversație [2].

Grație schimbării poziției organelor aparatului de vorbire, în jurul vârstei de 5-6 luni începe procesul de lalațiune ca fază superioară a gânguriturii. Lalațiunea reprezintă o intensă emisie de repetiții de silabe. Inițial, copilul începe să pronunțe consoanele bilabiale (**b,p,m**) împreună cu vocala **a**, ca apoi vocala dată să fie substituită cu altele (**o,u**). Treptat, pe lângă producerea articulării de vocale cu consoane, are loc și diferențierea lor, inclusiv dintre siflante și șuierătoare.

Vis-à-vis de aceasta, unii cercetători (V.I. Belitiukov, A.D. Salahova) au demonstrat, de asemenea, că consecutivitatea apariției grupurilor de sunete în lalație și vorbire este una și aceeași. Lalația este necesară întru formarea controlului articulator. În perioada 3-6 luni se înregistrează un salt calitativ în dezvoltarea vocalizării copilului. V.I. Belitiukov și A.D. Salahova numesc această etapă perioada sintagmatică de organizare a vorbirii, care constă în unirea, alipirea elementelor vocale într-o consecutivitate lineară, numind lalația primul antrenament în ordonarea complexelor sonore într-o structură lineară [7,8,9,12].

Dacă la etapa incipientă copilul inconștient însușește vocalizarea, apoi aproximativ pe la 6 luni el începe să opereze conștient cu „segmentele ce-și schimbă sonoritatea”. Până la apariția primelor pseudocuvinte (potrivit autorilor nominalizați, până la 9-11 luni), copilul se exersează în reproducerea lanțului, constituit din segmente de genul silabelor CV (consoană-vocală), în care, deocamdată, lipsește umplutura sonoră clară.

A.K. Markova consideră că micuțul în primul rând însușește tipul silabelor deschise (CV-consoană, vocală și V-vocală). Pentru perioada incipientă este caracteristică transformarea de către copii a silabelor închise (de genul CVC) în deschise (CV). S-a stabilit, însă, că după 2,5-3 ani reducerea componenței silabice a cuvântului reprezintă un fenomen rar.

Deși repetările silabelor închise sunt inconștiente, rolul lor în dezvoltarea vorbirii active este enorm. Lalația contribuie la dezvoltarea ulterioară a auzului fonematic, a atenției auditive, la antrenarea aparatului de vorbire etc. [5,10].

La 6 luni micuțul nu doar aude, dar și ascultă. Începe să deosebească cuvinte separate, își cunoaște și reacționează la prenumele său, înțelege unele propoziții simple (*Unde-i mama? Arată pisica*) (M.F. Fomicheva, A.I. Maksakov). La începutul lunii a șaptea copilul poate să pronunțe grupuri sonore despărțite în silabe: *pa-pa, ta-ta, ma-ma*, începe să perceapă și să îndeplinească mișcări la folosirea unor îmbinări de cuvinte plus gest (*Vino la mama*), poate separa cuvinte conținând combinația de silabe „puternică/slabă” (ex.: DOCTOR) într-o conversație [2]. Înțelegerea se concentrează asupra cuvântului [5, p.35].

Între 6-8 luni pare să recunoască numele membrilor familiei, acordă atenție muzicii, recunoaște după denumire câteva obiecte comune. Aici putem vorbi despre apariția perioadei de ecolalie, caracterizată prin faptul că micuțul începe să răspundă când adultul vorbește cu el, printr-o succesiune de sunete repetate.

În luna următoare copilul începe să numească anumite obiecte, jucării cunoscute cu câte o silabă, care este, de cele mai dese ori, comună pentru mai multe obiecte.

Între 8-10 luni se conturează consoanele **f-v**, **c-g**, micuțul imită după adult anumite sunete, formulează enunțuri scurte de 4 sau mai multe silabe, fără a forma, însă, un cuvânt autentic. Este atent la muzică, având chiar melodii preferate.

Aproximativ între 9 și 11 luni copilul leagă silabele: *ma-ma*, *ta-ta*, în cuvintele respective, articulate corect, nuanțat și accentuat, poate separa într-o conversație grupări de silabe de tipul „slabă/puternică” (ex.: „guiTAR”= chitara) [2].

Spre sfârșitul lunii a 10-a atenția copilului este evident îndreptată spre cuvinte, care devin elementele cele mai importante ale adaptării și comunicării. Acestea chiar dacă sunt imitări de sunete (hau-hau, miau-miau), ele au pentru copil înțeles de propoziție, fapt ce demonstrează că el percepe mai mult decât poate să exprime. Unii copii, deja la 11 luni, pronunță spontan primul cuvânt cu o semnificație precisă, înțelege și execută prompt anumite ordine simple (arată mâna, spune „apă”). Toate acestea au loc datorită atenției deosebite din partea adulților în prima etapă de dezvoltare a vorbirii, numită preverbală (F.A. Sohlin) sau pregătitoare (A.N. Leontiev).

La vârsta de un an, grație dezvoltării generale a copilului, apariției mersului, are loc trecerea la o nouă perioadă de dezvoltare a limbajului – etapa primelor cuvinte.

Primele cuvinte joacă rol de propoziții, iar lanțurile de sintagme nediferențiate au funcții de holofraze. Și unele și altele cuprind numeroase imitări de sunete (onomatopee) – *ga-ga-ga*; *cu-cu*, *tic-tac*, *mor-mor* etc.

Deși copiii pot recunoaște cuvinte înainte de 12 luni, acest proces devine mai rapid și automatizat între 15 și 20 de luni.

În primul an de viață apar sunetele primare: vocalele, labialele; lingu-alveolarele **t-d**, **n-l**; care, odată apărute, sunt rostite corect în asociații simple fonetice ca sunet izolat, silabe directe (deschise), cuvinte scurte în care nu se succed două sau mai multe consoane etc. Ele se articulează corect, grație simplității acesteia, fără alunecări ale locului de articulare, deformări, mișcări greșite, dar, în primul rând, a unui auz fonematic dezvoltat. Sunetele complexe (siflante **s-z**, linguale, palatale, șuierătoare **ș-j**, vibranta **r**) apar în jurul celui de-al treilea an de viață, în unele cazuri și mai târziu. Mai amănunțit despre apariția sunetelor, îndeosebi despre auzul fonematic, vom vorbi într-un alt articol.

Astfel, de nivelul de dezvoltare a auzului, a atenției auditive a copilului chiar la o vârstă timpurie, de seriozitatea adulților vis-à-vis de problema elucidată depinde formarea întregului sistem fonematic al preșcolarului, a procesului de însușire a limbajului oral și scris și, nu în ultimul rând, a proceselor psihice.

Bibliografie:

1. *Dezvoltarea auzului la făt și primele reacții la sunete*, <http://www.copilul.ro/sarcina/despre-sarcina/>
2. *Emergența și dezvoltarea limbajului în primii 2 ani de viață*, www.preferatele.com/docs/psihologie/1/limbajul-9.phpt
3. GRAȚIELA, S. *Psihologia vârstelor*. București, 2007.
4. JURCAU, E., JURCAU, N. *Învățăm să vorbim corect*. Cluj Napoca: Printek, 1999.
5. LAVRIC, M. *Metodica dezvoltării vorbirii preșcolarilor*. Chișinău: Lumina, 1985.
6. *Sistemul auditiv. Generalități*. <http://wedcache.googleusercontent.com>
7. АРХИПОВА, Е.Ф. *Логопедическая работа с детьми раннего возраста: учебное пособие для студентов педагогических вузов*. Москва: АСТ : Астрель, 2007.
8. ВИНАРСКАЯ, В.Н. *Раннее речевое развитие ребенка*. Москва: Просвещение, 1987.
9. ИВАНОВА, С.Ф. *Речевой слух и культура речи*. Москва: Просвещение, 1970.
10. *Развитие речи детей дошкольного возраста*. Москва: Просвещение, 1979.
11. ФОМИЧЕВА, М.Ф. *Воспитание у детей правильного произношения*. Москва: Просвещение, 1981.
12. ФИЛИЧЕВА, Т.Б. и др. *Основы логопедии: Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по специальности «Педагогика и психология (дошк.)»* Москва: Просвещение, 1989.

Prezentat la 30.05.2013